

GİRİŞİMCİLİK EĞİTİMİ ALAN BİREYLERİN EĞİTİME KATILIM AMAÇLARI VE GİRİŞİMCİLİĞE YÖNELİK KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Elife ÖZER¹
Bilge DURUTÜRK²
Yasemin SANAL³

ÖZ

Bu çalışma, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmesini destekleme ve istihdamı artırma yolunda yürütülen uygulamalardan biri olan uygulamalı girişimcilik eğitimlerine katılan bireylerle gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri, girişimcilik ile ilişkilendirilen kişilik özellikleri, kurstan beklenti ve iş planları paralelinde yapılan nitel analiz ile girişimcilik eğitimlerine bir bakış sunmak amaçlanmıştır. Katılımcıların katıldıkları kurs ile ilgili olarak sahip oldukları bilgi ve bilinçlerine yönelik olarak bir değerlendirme yapmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda bir devlet üniversitesine bağlı sürekli eğitim merkezinde yürütülen girişimcilik eğitime devam etmiş olan 73 katılımcı ile kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşan bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Değerlendirme neticesinde katılımcılar eğitime katılım amaçlarına göre 'belirli bir iş fikri ile gelen', 'maddi destekten faydalanmayı amaçlayan' ve 'herhangi bir iş fikrine sahip olmayan' katılımcılar olmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir. Ayrıca bu grupların kişilik özelliklerinde belirli benzerlikler dikkati çekmiştir. Mevcut çalışma, girişimcilik sertifika eğitimi katılımcı profilini özgün kategoriler ile ortaya koymak niyetiyle yola çıkarak bu amaç doğrultusunda zengiler veriler ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik Özellikleri, Girişimcilik Eğitimi, KOBİ, Kişilik Özellikler

ASSESSMENT OF OBJECTIVES AND PERSONALITY TRAITS OF PARTICIPANTS IN ENTREPRENEURSHIP TRAINING PROGRAMS ABSTRACT

This study was conducted with individuals participating in an applied entrepreneurship training program, which is one of the

¹ Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İşletme Fakültesi Araştırma Görevlisi Dr., efyilmaz@adanabtu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5834-7483

² Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Araştırma Görevlisi Dr., bduruturk@adanabtu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4240-6004

³ Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dr. Öğretim Üyesi, yasemin.sanal@cbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3147-6269

applications carried out in order to support the development of SMEs (Small and Medium-sized Enterprises) and to increase employment. The study was aimed to present an overview of entrepreneurship trainings with qualitative analysis conducted in parallel with demographic profiles of the participants, personality traits associated with entrepreneurship and participants' expectations and their business plans. To that end, a questionnaire consisting of open and close-ended questions were administered to 73 participants who participated in an entrepreneurship training in a continuous education centre connected to a state university. As a result of the evaluation, the participants were evaluated in three subgroups according to their purpose of participation: 'having a specific business idea', 'aiming to benefit from financial support' and 'not having any business plans'. As a noteworthy finding, certain similarities were detected in the personality traits of these groups.

Keywords: Entrepreneurship Traits, Entrepreneurship Training, SME, Personality Traits

Giriş

Bilgi ve iletişim kavramlarının önem kazandığı günümüzde girişimcilik, ekonomik bir aktivite olmanın yanı sıra toplumsal ve kültürel bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa Birliği Komisyonu'nun 25.06.2008 tarihindeki Brüksel toplantısının rapor metnindeki "Önce Küçük Olamı Düşün" mottosu ise girişimcilik ile ilgili kısa ancak geniş spektrumlu bir özet niteliği taşımaktadır.

Avrupa Birliği 2005 yılından başlayarak Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)'in kurulması, büyümesi ve gelişmesi için Lizbon Büyüme ve İş Stratejisi'ne göre hareket etmektedir (Avrupa Topluluğu Komisyonu Brüksel Raporu, 10.11.2005). Bu hareket noktası öncelikle ülkelerin iç mevzuatlarının düzenlenerek KOBİ'lerin kolay kurulabilmesine ve "girişimcilerin" kurdukları bu KOBİ'leri devam ettirebilmelerine yönelik çeşitli koruma planları geliştirilmesini öngörmektedir. İhtiyaç duyulan girişimcilik programları ise "Avrupa Küçük İşletmeler Yasası"nın (Small Business Act for Europe) temel yaklaşımlarından yola çıkılarak değerlendirilmektedir (Avrupa Topluluğu Komisyonu Brüksel Raporu, 25.06.2008). Bu kapsamda değerlendirilen konular ise geliştirilen stratejiler, faaliyetler, programların girdi ve çıktıları, ülke ekonomisine etkileri ve bu programlara katılanların amaçları, bilinç düzeyleri ve program sonrasındaki süreçlerdir. Bu yasa, küreselleşen dünyada Avrupa ülkelerinin var olan kaynaklarını teknolojinin

avantajlarından da yararlanarak değere dönüştürebilmeleri, KOBİ'lerin kurularak sahip oldukları potansiyelleri üretime aktarabilmeleri için gerekli olan yöntemleri ortaya koymaktadır.

Bireyleri kendi işlerini kurma yönünde cesaretlendirmenin ve iş piyasası içerisinde varlıklarını devam ettirebilmelerine yönelik destekleyici faaliyetler ortaya koymanın bir politika olarak benimsenmesi gerekliliği aşikârdır. Bu noktada özellikle AB komisyonu tarafından oluşturulan Avrupa Küçük İşletmeler Yasası, girişimcilik faaliyetlerine yönelik belirli ilkeleri, madde madde ortaya koyarak dikkat edilmesi gereken hususların altını çizdiği görülmektedir. Bu maddelerin temelde ortaya koyduğu ana fikir; "önce küçük olanı düşün" mottosundan hareketle öncelikle yasal ve idari çerçevede küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin desteklenmesi ve devamlılıklarının artırılmasıdır. Kamu politika araçlarının KOBİ'lerin ihtiyaçlarına duyarlılaştırılması, devlet yardımı imkânlarının KOBİ'ler tarafından daha çok kullanılmasının sağlanması gibi çeşitli teşvik ve düzenlemelere dikkat çekilmektedir. Sadece kamu kurum ve kuruluşları bağlamında değil aynı zamanda toplum içinde de işlerlik kazanması açısından, özellikle de dezavantajlı gruplar olan "gençler ve kadınların" girişimcilik faaliyetleri göstermeleri ve küçük ölçekte işletme kurmaya yönelik potansiyellerini açığa çıkarmalarını sağlamak temel amaçlar arasında yer almaktadır.

Türkiye'de de girişimcilik üzerine yapılan çalışmaların son yıllarda yaygınlaştığı görülmektedir. Avrupa Küçük İşletmeler Yasası'nın ışığında Türkiye'de KOBİ'lerin özellikle 2000 yılı itibari ile önem kazandığı göze çarpmaktadır. Avrupa'da küçük işletmelerin geliştirilmesine yönelik çıkarılan yasalar ve teşvik programlarının benzer uygulamaları, ülkemizde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) koordinasyonu ile yapılmaktadır. Avrupa'daki sürece paralel olarak, ilgili mevzuat Türkiye'de 2005 yılında yürürlüğe konmuş olup KOBİ'lerin teşvik ve desteğine yönelik bir yol haritası özelliği taşımaktadır. Her ülkenin kültürü göz önünde bulundurularak şekillenen ticari işletme tanımları, yapılacak olan teşvikler ve desteklerin hedeflerine kolayca ulaşması bu mevzuat ekseninde tanımlanmıştır. Avrupa Küçük İşletmeler Yasası'nda da belirtildiği gibi, KOBİ'ler içinde yer aldıkları ülkenin kültürel yapısı ve iş hayatındaki gelenekselliğin bir yansımasıdır. İlgili Avrupa yasasında esnaflar, mikro işletmeler, aile şirketleri, Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT), faaliyet gösterdikleri ulusal ve yerel ortama göre KOBİ'ler kapsamına dâhil edilmektedirler. Ülkemizde KOSGEB'in ilgili mevzuat

metninde işletmelerin ölçek sınıflandırması mikro, küçük ve orta büyüklükte olmak üzere üç sınıf üzerinden ele alınmıştır. Tıpkı Avrupa'daki emsalinde olduğu gibi istihdam edilmesi planlanan öncelikli grup olarak genç ve kadınların girişimciliğine yönelik "pozitif ayrımcılık" altı çizilen bir husustur. Pozitif ayrımcılık temelinde, iş fikri ile gelen kadın adayların öncelikli olarak tercih sebebi olmaları; birçok farklı iş sahasında çalışan ya da emeğinin karşılığını ev ekonomisine katkı sağlamaktan ileri taşımayı düşünen bireylerin harekete geçmesini sağlamaktadır.

Bireylerin kendi işlerini kurmalarında ihtiyaç duydukları eğitimleri vermek ilgili destek politikasının önemli bir ayağıdır. Ülkemizde girişimcilik, KOBİ'lerin oluşmasına ve gelişmesine yönelik faaliyetler, KOSGEB, İŞ-KUR ve üniversitelerin sürekli eğitim merkezlerinin ortaklaşa yürüttükleri "girişimcilik" ya da "uygulamalı girişimcilik" eğitimleri kapsamında verilen sertifika programları ile oldukça hız kazanmıştır. Hâlihazırda yürürlükte olan KOSGEB'in KOBİ teşvik programına göre, kurulması planlanan işletmeye yönelik olarak talep edilen destek için aranan temel kıstas da bu girişimcilik sertifikasına sahip olmaktır. Sürekli eğitim merkezlerinde, eğitimin verilmekte olduğu üniversitenin kriterlerine göre belirlenmiş olan müfredat ve ders uygulamaları, küçük ya da orta ölçekli bir işletme kurmak isteyen bireylerin desteklemesine önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu eğitimler sayesinde girişimci adaylarının potansiyellerinin ortaya çıkarılmasına çalışılmaktadır.

Verilen eğitimler doğrultusunda ortaya konulması arzulanan "KOBİ" kavramına ilişkin bazı değişkenlere değinmek bu noktada mevcut çalışma açısından önem taşımaktadır. Esnaflık, serbest meslek erbabı gibi kültürel kodlarımıza yerleşmiş olan birçok ticari hitap, kültürümüze yabancı kavramlar değildir. Dolayısıyla küçük veya orta büyüklükte bir işletme kurmak veya "girişimci" olmak, teorideki ele alınış şekline önce "samimi ve sıcak" bir kavram olarak kültürümüzde kendisine hızlıca yer bulmuştur. "Girişimcilik" kavramının dilbilimsel kökenine girmeden halk arasında "girişken olmak", "atılgan olmak" gibi sıfatların "cesur", "elinden iş gelen" ve genellikle de ticarete atılmış ya da atılacak olan kişiler için kullanıldığını aklımızda tutarsak, ülkemizde bu olgunun sosyal politikalar düzeyinde ele alınmaya başlaması ve gelişmesine yönelik faaliyetlerin hızlanması oldukça çabuk gerçekleşmiştir.

Bu bağlamda, mevcut çalışmanın temel amacı girişimcilik eğitimine katılan bireylerin demografik ve sosyo-ekonomik durumlarının (cinsiyet, yaş, çalışma durumu vb.) değerlendirilmesi,

söylem ve içerik analizlerinden de faydalanarak katılımcı profiline girişimcilik eğitimlerine dair farkındalığının belli başlı parametreler üzerinden ne düzeyde seyrettiğinin incelemektir. Çalışma kapsamında ayrıca KOSGEB girişimcilik eğitimlerine katılan girişimci adaylarının çeşitli karakteristik özellikler üzerinden beklentileri ve motivasyonları da incelemeye dâhil edilmiştir.

Literatürde girişimcilik, girişimcilik eğitimleri, KOSGEB, KOBİ'ler ve süreçteki sosyal politikaların analizlerini yapan birçok nitel, nicel ve teorik çalışma bulunmaktadır. Literatür açısından zengin ve verimli olan sahada bu çalışma İşletme alanı yazınındaki girişimcilik teorilerine yönelik bir analiz olmayıp, daha ziyade katılımcıların girişimcilik eğitimine yaklaşımlarına dair betimleyici bir değerlendirme ortaya koymayı amaçlamıştır.

1. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

1.1. Girişimcilik Kavramı

Hem yerel hem de Dünya yazınına bakıldığında, girişimcilik olgusu ile ilgili yapılmış teorik ve alan destekli çalışmaların çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Etimolojik olarak Girişimcilik kavramının temeli Latince 'ye dayanmakta olup, İngilizce'de giriş (enter) ve ilk (pre) kelime köklerinden meydana gelerek, 'entrepreneur', yani ilk girişen, başlayan anlamı taşımaktadır (Marangoz, 2016: 42). Girişimciliğin tanımına ve çerçevesine ilişkin yazında net bir fikir birliği bulunmamakla birlikte kısaca girişimcilik risk alma, fırsatları değerlendirme, yenilik yapma (Çetindamar, 2003) ve bir fikri ticari anlamda uygulanabilir hale getirme süreci (Marangoz, 2016: 42) olarak ifade edilebilir.

Shane ve Venkataraman (2000) girişimciliğin temel işlevlerini keşfetmek, değerlendirmek ve faydalanmak olarak nitelendirmektedirler. Daha açık bir ifade ile temel işlevi hâlihazırda var olmayan yeni ürünler, hizmetler veya üretim süreçleri, stratejiler, organizasyon biçimleri ve yeni pazarlar yaratabilmektir. Yenilik girişimciliğin tanımında vardır (Çetindamar, 2003) ancak bununla birlikte, girişimcilik her zaman yeni örgütlerin kurulmasını gerektirmeyip (Shane ve Venkataraman, 2000: 219), yenilik yapma sürecini de kapsamaktadır (Çetindamar, 2003). Girişimcilik kavramının nasıl ele alındığından bağımsız olarak, girişimciler genel anlamda kâr etme ve topluma hizmet sunma amaçları güderler (Marangoz, 2016: 42).

1.2. Girişimcilik ve Ülke Ekonomisi İlişkisi

Dünya Girişimcilik Platformu (GEM)' nun 29 ülkeyi kapsayan araştırması, ülkelerdeki ekonomik büyümenin yüksek girişimcilik faaliyetleri ile doğru orantılı bir şekilde gerçekleştiğini desteklemiştir (Akt. Çetindamar, 2003: 40). Ünlü ekonomist Schumpeter (1934) de girişimciliği yenilikçilik ile şekillendirmektedir. 'Yaratıcı yıkım' adını verdiği süreçte girişimcinin gerçekleştirdiği yeniliklerin ekonomide dengeyi bozarak yeni bir denge oluşturacağını savunmuştur. Schumpeter' e göre girişimciler aracılığıyla yenilikler ekonomi üzerinde önemli rol oynamaktadır (Akt. Er, 2012: 83).

Ülke ekonomilerinde KOBİ'ler önemli bir katkıya sahiptir. Nitekim Türkiye'de 2014 yılında KOBİ'ler toplam girişim sayısının %99,8'ini, istihdamın %73,5'ini, maaş ve ücretlerin %54,1'ini, cironun %62'sini ve faktör maliyetiyle katma değer (FMKD) %53,5'ini oluşturmuştur (TUIK, 25 Kasım 2016 Raporu). Bu önemi dolayısı ile KOBİ'lere ülke politikalarında da geniş yer verilmelidir.

Girişimcilik işsizliğe bir çözüm olanağı sunmakta ve yeni işletmeler kurulması, yenilik yaratma ve katma değer oluşturma aracılığı ile girişimci, ekonomik değer yaratmaktadır. Böylece ülkelerin gayri safi milli hasılasına pozitif bir etki yapılmaktadır (Kurt, Ağca ve Erdoğan, 2006:103-104). Türkiye'de girişimciliğin geliştirilmesi amacıyla faaliyet gösteren kuruluşların başında gelen KOSGEB'in, girişimci adaylarına eğitim verme, kuluçka merkezlerine destek sağlama, organize sanayi bölgelerindeki firmalara çeşitli kapsamlarda destek hizmeti verme gibi misyonları bulunmaktadır (Öktem, Aydın ve Ekinci, 2007: 49).

1.3. Bireysel Girişimcilik Performansına Etki Eden Unsurlar

Girişimlerde veya daha dar bir kapsamda KOBİ'lerde, iş başarısının sağlanmasında etkili olan pek çok unsur tartışılmaktadır. Bu çalışmada yazında da geniş yer bulan girişimcinin girişimcilik yöneliminin, demografik ve bireysel özellikler kapsamında belirli karakteristik özelliklerinin önemli bir role sahip olduğuna odaklanılmıştır. Bu bağlamda girişimciliğin ülke ekonomisi ile ilişkisine değinildikten sonra girişimcilik yönelimi, sosyo-ekonomik, demografik ve bireysel unsurlar ile girişimcilik eğitimi başlıkları ele alınmıştır.

1.3.1. Girişimcilik Yönelimi ve Profili

Bireyleri girişimciliğe yönlendiren unsurlar, girişimcilik profilini analiz etmede yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Kuratko (2009)'ya göre bu unsurlar "girişimsel ve çevresel" (makro) ile

“girişimcinin kişisel özellikleri ve girişim fırsatları” (mikro) kapsamlarında değerlendirilmelidir (Akt. Sezer, 2013: 68). Girişimcilik yöneliminin makro çervede ekonomik büyüme ile güçlü bir ilişkisi bulunmaktadır (Mthanti & Ojah, 2017). Bunun yanında Man, Lau & Chan (2002)’in girişimcilik profili ile KOBİ’lerdeki uzun vadeli başarının ilişkisini araştıran çalışmalarında, rekabetçi bir kapsam ve örgütsel yetkinlikler geliştirmede sektörel faktörler veya firma kaynakları önemli bir role sahip olsalar da girişimcilik yeterlilikleri olmadığında söz konusu yetkinliklerin geliştirilemeyeceğine vurgu yapmaktadırlar. Dolayısıyla, girişimcilerin başarısında bireysel özelliklerin ve yetkinliklerin önemine vurgu yapılmaktadır.

1.3.2. Sosyo-Ekonomik, Demografik ve Bireysel Özellikler

Girişimcilerin özelliklerine vurgu yapan çalışmalara göre hızlı düşünme, belirsizlik altında karar alabilme, kararlı, azimli, hayal gücü yüksek, yaratıcı olma, kaynakları iyi yönetebilme, yenilikleri kabul ettirebilecek ikna gücüne sahip olma gibi nitelikler öne çıkmaktadır ve bu nitelikler yıllar içinde geliştirilerek girişimcilik kapasitesi oluşturulabilmektedir (Çetindamar, 2003). Eğitim ve iş tecrübesinin, yaş ve cinsiyet gibi demografik özelliklerin ve yenilikçilik, risk alma, proaktif olabilme niteliklerinin girişimcilerin başarısına olumlu etkisi birçok araştırmada desteklenmektedir (Islam, Khan, Obaidullah & Alam, 2011; Man, Lau & Chan, 2002; Mthanti & Ojah, 2017).

Demografik değişkenlere bakıldığında ise 2003 yılı TÜSİAD raporu (Çetindamar, 2003) girişimci sayısı esas alındığında kadın ve erkeklerin oranında önemli bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Hem işverenler hem de kendi hesabına çalışanlar ele alındığında Türkiye’de erkek girişimcilerin sayısı kadın girişimcilerin 7 katı olarak bulunmuştur. Bu istatistikler bağlamında, daha önce de belirtildiği üzere kadın ve gençler hem ülkemizde hem de Avrupa’da dezavantajlı gruplar olarak belirlenmiş ve girişimcilik destekleri kapsamında çeşitli açılardan öncelikli olmalarının uygun olduğu öngörülmüştür. Bunun yanı sıra ilgili rapora göre girişimcilik performansı il bazında da farklılık göstermektedir. Türkiye’de girişimcilik performansının en yüksek olduğu iller İstanbul ve Kocaeli’dir.

1.3.3. Girişimcilik Eğitimi

Mesleki eğitim ve öğretim programları istihdamı artırmada önemli bir role sahiptir (Bayrakdar, 2011: 252). Bu bağlamda ele alınan girişimcilik tutum ve becerilerini geliştirmeye yönelik verilen girişimcilik eğitimlerinin, bireylerin konuya ilişkin algılarını biçimlendirdiğini ve girişimciliğe yönelime olumlu katkılar sağladığını gösteren çalışmalar mevcuttur (Martin, McNally ve Kay, 2013; Sezer,

2013; Krueger ve Brazeal, 1994: 79; Weber, 2011: 18-20). Bunun yanında tutarsız sonuçların elde edildiği çalışmalara da rastlanmaktadır (Akt. Bae, Qian, Miao ve Fiet, 2014: 218).

Girişimcilik eğitimine Amerika ve Avrupa'da ilk ve orta dereceli okullarda yer verilirken, Türkiye'de büyük oranda üniversite düzeyinde (Bozkurt ve Alparslan, 2013: 13) veya çeşitli kurum veya kuruluşlar tarafından (KOSGEB, Üniversitelerin Araştırma ve Uygulama veya Sürekli Eğitim Merkezleri, Teknolojik Eğitimi Geliştirme Vakfı, Türkiye İş Kurumu vb.) yaygın öğretim programlarında verilmektedir. Girişimciliğin eğitim ve öğrenme sonucunda geliştirilebilecek bir davranış şekli olduğunu ifade eden çalışmalardan yola çıkılarak, girişimciliğin gelişmesine etki edecek en önemli faktörlerden birinin de bu yöndeki eğitimlerin yaygınlaştırılması ile bireylerin girişimcilik özelliklerinin geliştirilmesinin olacağı (Akt. Bozkurt ve Alparslan, 2013: 15) sonucuna ulaşılmıştır.

Girişimciliğe yönelik eğitimleri genel anlamda akademik ve uygulamalı mesleki eğitim odaklı olarak sınıflamak mümkündür. Bu iki eğitim türünün girişimcilik yönelimine etkisi kıyaslandığında Martin vd. (2013)'nin çalışması akademik odaklı eğitimlerin girişimcilik çıktıları üzerine daha olumlu bir etkisinin olduğunu destekleyen sonuçlar elde ettiği görülmüştür. Sezer'in (2013) girişimcilik dersi alan ve almayan İşletme bölümü öğrencilerinin girişimciliğe yönelik eğilimlerine dair araştırmasında ise, girişimcilik dersi alan öğrencilerin girişimcilik kariyerine yönelim oranının (%57,7), almayanlara kıyasla (%31,7) oldukça yüksek olduğunu destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. Aynı çalışmada öğrencilerin girişimcilik kariyerine yönelim nedenlerine yönelik ise bağımsız olma, kazanç ve kâr elde etme ile statü ve güç sahibi olma unsurlarının öne çıktığı görülmüştür. Girişimcilik dersi almayan öğrencilerde ise topluma faydalı olma amacının daha üst sıralarda yer alması, çalışmanın ilgi çekici bulgularındandır.

Bae vd. (2014: 219)'e göre girişimcilik eğitimlerinin girişimcilik yönelimine iki başlıkta olumlu bir ilişkisi bulunmaktadır: (1) insan kaynaklarına ilişkin çıktılar (örn. girişimciliğe yönelik bilgi ve becerilerin artması) ve (2) girişimcilik öz-yeterliliği olarak ifade edilen girişimciliğe dair olumlu tutum ve inancın gelişmesi. Bae vd.'nin 73 çalışmanın meta analizine dayanan bu araştırması girişimciliğe yönelik eğitimlerin, özellikle de işletme eğitimi ile kıyaslandığında, bireylerin girişimciliğe ilişkin yönelimlerinde az olsa da pozitif bir etkisinin olduğunu pekiştirmektedir. Başka bir deyişle girişimcilik

eğitimi alan bireylerin almayanlara kıyasla kendi işlerini kurma olasılıklarının daha yüksek olacağı beklenmektedir.

Girişimcilik eğitimlerinde teorik ve uygulamalı olarak pek çok farklı başlıkta eğitim verilmekle birlikte genel kapsamda girişimciliğin tanımı, fikir geliştirme, yönetim, finans, pazarlama, üretim, inovasyon ve yeni ürün geliştirme, yeni şirket kurma gibi içerikler yer alabilmektedir. Mevcut çalışmanın gerçekleştirildiği, Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi tarafından verilen girişimcilik eğitimi müfredatı incelenmiş olup; girişimcilik niteliklerinin sınanması, pazarlama, üretim, yönetim, finansal planlama, iş planı ve KOBİ'lere yönelik hibeler gibi derslerin yer aldığı görölmüştür.

2. YÖNTEM

Çalışmanın verileri Kasım - Aralık 2014 dönemi KOSGEB Girişimcilik Destek Programı kapsamında Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi'nde yürütölen "uygulamalı girişimcilik eğitimine" katılan ve 25'er kişiden oluşan 6 grup ile gerçekleştirilen anket çalışması neticesinde elde edilmiştir. Anket katılımı gönüllölük esasına dayalı olup 108 dönüş gerçekleşmiştir. Elde edilen 108 anketten, 35 tanesi eksik doldurulmaları sebebiyle çalışmadan çıkarılarak, 73 anket çalışmanın verilerini oluşturmuştur. Elde edilen veriler tanımlayıcı istatistikler, söylem ve içerik analizleri doğrultusunda üç ana gruba ayrılarak değerlendirilip, betimleyici bulgular sunulmuştur.

Çalışmada kullanılan anket formu kapalı ve açık uçlu sorulardan meydana gelen üç bölümden oluşmaktadır. Birinci kısımda çalışmaya katılan bireylerin demografik bilgileri alınmaktadır. İkinci kısımda uygulamalı girişimcilik eğitimini nereden duydukları, neden bu eğitime katıldıkları, alacakları eğitimden beklentilerinin ne olduğu gibi eğitim alma kararlarına ve sürecine yönelik açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Çalışmanın bu ilk iki bölümünde katılımcılara yöneltiilmiş olan soruların temel amaçlarını belirtmek önem taşımaktadır. Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'ne bağlı SEM ve KOSGEB ortaklığında verilen sertifika eğitim programının girişimcilik eğitimi almak isteyen her bireye açık bir yapı gösterdiği görölmüştür. Bu doğrultuda katılımcıların çeşitliliğinin ön plana çıkacağı varsayılarak katılımcılara uygulanan anket çalışması, demografik bilgilerini almaya yönelik bölüm ile başlamaktadır. Demografi ve yaşam tarzı ile ilgili bilgi almak için belirlenen sorularda; cinsiyet, yaş, medeni durum, çocuk sahibi olup olmama ve eğitim durumu gibi verilere ulaşmak amaçlanmıştır.

Katılımcıların kursa katılma sebeplerine yönelik bilgi edinmek amacı ile bireylere aktif olarak çalışıp çalışmadıkları ve çalışıyorlar ise hangi alanda çalıştıkları sorulmuştur. Böylece katılımcılar hâlihazırda bir iş-özellikle de özel sektör ve ticaret faaliyetleri ile ilgili bir iş – meşguliyeti içinde yer alıyorsa; alınan eğitimin onlara yeni iş kurmak isteyen birinden daha farklı bir teşvik ve destek sağlayabileceği ihtimali değerlendirmeye dâhil edilebilecektir. Bu sebeple özellikle demografik bilgiler, objektif değerlendirmeler yapabilmeyi sağlamaya yönelik olarak hazırlanan birincil soru grubunu teşkil etmiştir.

Anketin son bölümünde ise katılımcılara 10 girişimcilik özelliği ile eşleştirilmiş 10 cümle verilerek, bunları kişisel özelliklerine uygunluğu temel alınarak yönerge doğrultusunda öncelik sırasına koymaları istenmiştir. Yazındaki mevcut çalışmalarda girişimcilik dersi alanların girişimciliğe yönelim nedenlerine ve kişilik özelliklerine yönelik yoğun bir çeşitlilik görülmüştür (Örn. Sezer, 2013; Bozkurt ve Alparşlan, 2013; İbicioğlu, Taş ve Özmen, 2010). Bu bağlamda çalışmanın temel amacı doğrultusunda katılımcılara yöneltilen 10 girişimcilik özelliği, literatürde karşılaşılan farklı girişimcilik teorileri ve çalışmaları gözden geçirilerek, araştırmacılar tarafından formüle edilmiştir. Söz konusu özelliklerin düzenlenmesinde referans alınan çalışmaların başlıcaları Başer ve Büber (2012) ve Sezer (2013)'tür. Başer ve Büber'in çalışmasında yer alan bireyleri girişimciliğe yönlendiren sekiz özellikten yenilikçilik, liderlik, otokontrol, risk alma, kendine güven, başarı ihtiyacı özellikleri çalışmaya dâhil edilmiş ancak iyimserlik özelliği kapsam dışında bırakılmıştır. Sezer'in çalışmasında yer alan girişimcilik dersi alanların yönelim nedenlerine ilişkin ifadeler ile beraber kategorilere ayrılmış girişimcilik özellikleri içerisinde ise kazanç elde etme, bağımsız olma, statü ve güç ile faydalı olma (Sezer, 2013: 85) özellikleri çalışmaya dâhil edilmiştir.

Söz konusu ifadelerde liderlik özelliğini karşılamak üzere "bir çalışmada, grubun liderliğini ele almaktan çekinmem" ifadesi, risk alma özelliğini karşılamak amacı ile "daha önce yapılmamış ancak başarılı olacağına inandığım şeyleri denemekten çekinmem" ifadesi kullanılmıştır. Bunlara ek olarak, yenilikçilik özelliği için "çalışmalarında yaratıcılık benim için önemlidir" ifadesi, kendine güven özelliği için "yaptığım planları yürütebileceğimden genellikle eminimdir" ifadesi, otokontrol özelliği için "bir uygulamaya başladıktan sonra meydana gelen beklenmedik değişiklikleri iyi yönetebildiğimi düşünüyorum", kazanç elde etmeyi ifade etmek için

“yaptığım işten yüksek maddi kazanç sağlamak önceliklidir”, bağımsız olmayı ifade eden “hayatımda kararlar alırken bağımsız olmak benim için önemlidir”, faydalı olmayı ifade eden “yakınlarıma ve topluma faydalı olmak benim için büyük önem taşır”, statü ve güç sahibi olmaya yönelik olarak “statü ve güç sahibi olmak benim için önemlidir” ve son olarak kendini kanıtlama arzusuna yönelik olarak ise “çevremdeki kişilerin benim başarılı bir insan olduğumu bilmelerini isterim” ifadeleri kullanılmıştır.

3. VERİLERİN ANALİZİ

3.1. Tanımlayıcı Veriler

3.1.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Veriler

Çalışmaya dâhil olan 73 katılımcının yaşları 22 ile 63 arasında değişmektedir ve yaş ortalaması 32,07 (standart sapma=7, Medyan=31)’ dir. Katılımcılara ait bazı tanımlayıcı bilgilere Tablo 1’ de yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	Oran (%)	Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	Oran (%)
Cinsiyet			Eğitim Durumu		
Kadın	37	50,7	İlkokul	9	12,3
Erkek	36	49,3	Ortaokul	7	9,6
Medeni Hal			Lise	29	39,7
Bekâr	37	50,7	Ön lisans	12	16,4
Evli	36	49,3	Lisans	15	20,5
			Lisansüstü	1	1,4
Çocuk Sahibi Olma			İş Durumu		
Var	34	46,6	Çalışıyor	33	45,2
Yok	39	53,4	Çalışmıyor	40	54,8
Toplam	73	100		73	100

Tablo 1’de aktarıldığı üzere katılımcıların cinsiyet ve medeni durumlarında gruplarda yaklaşık olarak eşit bir dağılım görülmüştür. Eğitim düzeylerine bakıldığında ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitime sahip olanlar, katılımcıların %38’ini teşkil etmiştir. İlkokul ve ortaokul mezunu olanların oranı ise yaklaşık %22’dir. Katılımcıların yaklaşık %55’i düzenli bir işte çalışmadığını belirtmiştir.

Tablo 2’de girişimcilik eğitimine yönelik katılımcıların bazı tanımlayıcı özelliklerine yer verilmiştir. Katılımcıların %82’si girişimciliğe yönelik bir eğitime ilk defa katılmıştır. Yaklaşık %18’inin

tam zamanlı bir işe sahip olduğu grubun %73,5'i bu eğitime katılma amacının yeni bir iş kurmak olduğunu belirtmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların girişimcilik eğitimine yönelik bazı tanımlayıcı özellikleri

Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	Oran (%)	Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	Oran (%)
Benzer Eğitime Katılım			Gelir Kaynağı		
Evet	13	17,8	Tam zamanlı iş	13	17,8
Hayır	60	82,2	Yarı zamanlı iş	11	15,1
İş Kurma Deneyimi			Aileden harçlık	32	43,8
Var	13	17,8	Sabit gelir (kira vb.)	1	1,4
Yok	60	82,2	İşsizlik/Engellilik/Emekli maaşı	3	4,1
			Diğer	13	17,8
Eğitime Katılım Amacı			Eğitimi Nereden Duyduğu		
Yeni iş kurmak	53	73,5	Aile	10	13,7
Mevcut işi geliştirmek	6	8,2	Arkadaş	18	24,7
Sertifika almak	10	13,7	Tanıdık	14	19,2
Zorunluluk	1	1,4	Çalıştığı kurum	2	2,7
Bilgi sahibi olmak	2	2,7	İŞKUR / KOSGEB	25	34,2
Diğer	1	1,4	Reklamlar	4	5,5

3.1.2. Katılımcıların Girişimciliğe Yönelik Kişilik Özellikleri Bulguları

Katılımcıların belirlenen gruplar özelinde yer verilen kişilik özelliklerine, bir bütün olarak bakıldığında (Tablo 3) ilk üç sırada en sık yer verilen özelliklerin liderlik (n=38), yenilikçilik (n=33) ve kendine güven (n=29) olduğu görülmüştür.

Tablo 3. Katılımcıların kişilik özelliklerinin önem derecesi sıralaması

Özellik	Önem Dereceleri					
	1.	%	2.	%	3.	%
Liderlik	18	24,7	11	15,1	9	12,3
Risk alma	8	11	11	15,1	9	12,3
Yenilikçilik	9	12,3	16	21,9	8	11,0
Kendine güven	6	8,2	8	11,0	15	20,5
Otokontrol	2	2,7	7	9,6	9	12,3
Kazanç elde etme	7	9,6	2	2,7	8	11,0
Bağımsız olma	3	4,1	-	-	6	8,2
Faydalı olma	12	16,4	5	6,8	2	2,7
Statü ve güç sahibi olma	4	5,5	7	9,6	5	6,8
Kendini kanıtlama arzusu	4	5,5	6	8,2	2	2,7
Toplam	73	100	73	100	73	100

3.2. Alt Gruplara İlişkin Değerlendirmeler

Veri analizi kısmında öncelikle katılımcılara yöneltilen açık uçlu soruların cevaplarında belli başlı söylemlerin kullanılıp kullanılmadığına bakarak çeşitli kategoriler oluşturulmuştur. Bu kategoriler özellikle cevaplarda ortak olan kelimeler üzerinden veya aynı anlamı veren içerikler üzerinden bir ayrıştırma yapılarak elde edilmiştir. Katılımcıların eğitimden beklentileri ve girişimcilik sertifikasını aldıktan sonra yapmak istediklerine dair planlarına yönelik sorulmuş olan açık uçlu sorulara ilişkin cevaplar üzerinden üç kategori oluşturulmuştur; (1) daha önceden belirlenmiş bir iş fikri ile eğitime gelmiş olanlar, (2) maddi destek amacıyla eğitime gelmiş olanlar ve (3) belli bir iş fikri olmadan eğitime gelmiş olanlar. Yanıtlar bu üç temel başlık altında değerlendirilmiştir.

İlk kategori olan daha önceden belirlenmiş bir iş fikri ile gelmiş olan katılımcıların belirlenmesi, kurs sonrasında nasıl bir iş kurmak istediklerine yönelik verdikleri örneklerin sınıflandırılması neticesinde ortaya konmuştur. Bu grup, kendilerinin hâlihazırda yapmakta ya da geçmişte yapmış oldukları iş paralelinde, tecrübelerinden yararlanarak yeni çalışma sahalarına katkı sağlayacakları fikirleri iş örneği olarak vermiş kişilerden oluşmaktadır (n=35). Bu gruba dâhil edilen katılımcıların verdikleri yanıtlar, bu katılımcıların hâlihazırda belirledikleri işi kurmaya yönelik net bir plan oluşturma amacıyla girişimcilik eğitimine geldiklerini düşündürmektedir.

İkinci kategoriye dâhil edilen grup ise bir iş sahibi olup olmamasından bağımsız olarak- ki içlerinde iş sahibi olan ve olmayanlar bulunmaktadır- yenilikçi bir fikir ya da mevcut işlerini geliştirmeye yönelik bir faaliyet göstermek amacıyla değil, KOSGEB'den alacakları maddi desteğe özellikle vurgu yapan katılımcıların değerlendirildiği gruptur (n=8).

Üçüncü grup ise herhangi bir iş fikrine sahip olmayan ve bunun yanında belli bir iş sahasında deneyimi olmayıp, temelde maddi destek ile beraber oldukça muğlak bir girişim sürecinin içerisinde dâhil olduğu görülen katılımcılardır. Bu grupta belli başlı bir iş sahası ile ilgilenmeyen – ev hanımı veya iş fikirleri olmayan “yeni bir iş, yeni bir girişimcilik gibi” daha ziyade muğlak denilebilecek fikirleri deklare etmiş olan katılımcılar yer almaktadır (n=30). Ayrıca her üç grup kendi içinde cinsiyet, yaş aralığı ve medeni durum özelliklerine göre alt gruplarda ele alınmıştır.

3.2.1. Önceden Belirlenmiş Bir İş Fikri İle Gelmiş Olanlar

Çalışmaya katılan kursiyerlerden belirli bir iş fikri olduğunu belirten 35 kişinin tanımlayıcı bilgilerine tablo 4’de yer verilmiştir. Bu gruptaki katılımcıların yaş aralığı 22 ile 63 arasında olup yaş ortalaması yaklaşık 34 (Standart sapma=9,2, Medyan= 32)’tür.

Tablo 4. Önceden belirlenmiş bir iş fikri ile gelen bireylerin tanımlayıcı bilgileri

Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	Oran (%)	Tanımlayıcı özellikler	Sayı	Oran (%)
Cinsiyet			Eğitim Durumu		
Kadın	19	54,3	İlkokul	3	8,6
Erkek	16	45,7	Ortaokul	6	17,1
Medeni hal			Lise	14	40
Bekâr	19	54,3	Ön lisans	3	8,6
Evli	16	45,7	Lisans	9	25,7
Toplam	35	100		35	100

3.2.1.1 Önceden Belirlenmiş Bir İş Fikri ile Gelen Kadın Katılımcılar

Bu grup içinde yer alan kadın katılımcılar demografik özellikleri doğrultusunda alt gruplara ayrılarak değerlendirilmiştir. Belirli bir iş fikri ile gelmiş olan 19 kadın katılımcıdan 20-30 yaş aralığında yer alan 8 kadının medeni haline bakıldığında 3’ünün bekâr, 5’inin ise evli olduğu görülmüştür. 10 kişinin yer aldığı 30 yaş üzeri kadın katılımcıların ise 4’ü bekâr ve 6’sı evlidir.

20-30 Yaş Arası Bekâr Kadınlar

20-30 yaş arası bekâr kadın katılımcılar arasında yapılan karşılaştırma neticesinde eğitim seviyelerinde çeşitlilik olduğu ancak kurmak istedikleri iş ve çalışmak istedikleri iş sahası ile hâlihazırda yapmakta oldukları iş arasında paralellik olduğu gözlenmektedir. Bu duruma destek olarak, kursa katılma sebeplerini var olan özelliklerini geliştirmek, daha bilinçli olmak, kurmak istedikleri işe yönelik eğitim tabanını güçlendirmek olarak belirtmektedirler.

Bu grubun özellikle bekâr olması ile girişimcilik ilkeleri üzerinden yöneltmiş olduğumuz kişilik özellikleri arasındaki ilişki de dikkat çekicidir. Sıralamadaki ufak değişiklikler dışında temelde otokontrol, farklılık yaratma ve statü elde etmeye yönelik bir sıralama yapmış oldukları görülmüştür.

30 Yaş Üstü Bekâr Kadınlar

30 yaş üstü kadın ve bekâr katılımcıların profiline bakıldığında bekâr 20-30 yaş arası kadın profilinin özelliklerine benzerlik göstermektedirler. Bir diğer deyişle, hâlihazırda ilgi alanları ya da yaptıkları işler ile sahip olmak istedikleri işler arasında doğru orantı bulunmaktadır. Faaliyette bulunmak istedikleri iş sahaları, ilk grup kadın katılımcılara göre daha karmaşık sektörlerde ve konseptlerdedir. Örneğin; gıda mühendisi, evli, 30 yaş üstü bir kadın katılımcının sahip olmayı planladığı iş, doğal ürünler üreten bir bahçe içerisinde üretilen ürünlerin sunulduğu bir kafe açmaktır.

Aynı şekilde bu grubun girişimcilik özelliklerine yönelik yapmış oldukları sıralama ilk kadın grubu olan bekâr, 20-30 yaş arası grup ile oldukça paralellik göstermektedir. Sıralamadaki ufak değişiklikler dışında temelde faydalı olma ihtiyacı, otokontrol, statü ve güç elde etme arzusu oldukça ön plandadır. Eğitim düzeylerine bakıldığında medeni durumdaki farklılaşmanın eğitim düzeyinde büyük bir değişiklik yaratmadığı ve lisans mezunu olanların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

20-30 Yaş Arası Evli Kadınlar

Bekâr ve 20-30 yaş arasında olan kadın grubuna kıyasla sahip oldukları çalışma sahası ve hedefledikleri iş sahası arasında fark olduğu görülmektedir. Bu grubun çalışmıyor olduğu ancak “Park ve spor alanlarında kullanılan kauçuk parke üretimi”, “Telefon ve aksesuar dükkânı açmak” gibi iş sahalarına girmeye yönelik hedefleri işaret etmeleri, eğitime katılma konusunda bazı yönlendirmelerin olduğu ya da iş sahasında karar vermede çevresel faktörlerin etkisinin yüksek olduğu değerlendirmesini ortaya çıkarmaktadır.

Bu gruptaki kadınlarda girişimcilik özellikleri paralelinde yapmış oldukları sıralamada kazanç ilkesinin ön planda olduğu görülmektedir. Evli olmalarının yanında çalışmıyor olma halinin daha baskın olduğu bilgisinden hareketle, ancak kendilerini 30 yaş üstü evli kadın grubunun belirttiği “ev hanımı” sıfatından da ayrı tutmalarını göz ardı etmeden yapılan değerlendirme, en temelde başarı ve kazanç elde etme isteğinin diğer kadın gruplarına göre daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Ancak sahip olmayı hedefledikleri iş ile eğitim aldıkları alanlar ya da çalıştıkları alanların paralellik göstermemesi bu analiz içerisinde oldukça farklı bir noktaya odaklanması gerektiğini göstermektedir. İş sahalarına karar vermiş olmaları ve kurmayı planladıkları iş ile öncelikli girişimcilik özelliklerinin kazanç elde etme olması, araştırmada yer verilmeyen evli olma halinden yürütülebilecek bir analize zemin hazırlamaktadır. Daha önce de değinildiği gibi, bu gruptaki kadın katılımcıların çevrelerinden bir yönlendirme neticesinde kursa katılmış olabilecekleri düşünülmektedir.

30 Yaş Üstü Evli Kadınlar

30 yaş üstü ve evli kadın grubunun sahip olmayı planladığı iş sahaları ağırlıklı olarak “ev hanımı” olma hali ile paralellik gösteren sektörlere yöneliktir. Pastane açmak, ev yemekleri ya da yöresel yemekler yapan bir lokanta açmak gibi iş sahalarına yönelik cevapların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Örneğin, dikiş nakış atölyesi açmak, şeker ve çölyak hastaları için özel ürünler satan mağaza açmak gibi iş fikirleri eşleri veya çevrelerinden bağımsız olarak karar verdiklerine yönelik bir veri ortaya koymaktadır.

Ev hanımı olduklarını belirtmiş olmalarına rağmen, bu grup kadınların iş sahasına yönelik aldıkları kararların 20-30 yaş arası evli kadın grubundan bağımsız olduğunu değerlendirebiliriz. Aynı zamanda bu grubun girişimciliğe yönelik kişilik özelliklerini sıralarken risk alma ve faydalı olma amaçlarını tercih etmeleri, grubun kararlarını alırken bireysellikten yana eğilim gösterdiklerini bir kez daha ortaya koymaktadır.

3.2.1.2. Önceden Belirlenmiş Bir İş Fikri ile Gelen Erkek Katılımcılar

Çalışmaya katılan 16 erkek katılımcının önceden planlanmış bir iş fikri ile kursa geldiği görülmüştür. Bu gruptaki erkek katılımcılardan 20-30 yaş aralığında yer alanların 6’sının bekâr, 1’inin ise evli olduğu görülürken; 9 kişinin yer aldığı 30 yaş üzeri erkek katılımcıdan ise 5’i bekâr ve 4’ü evlidir.

20-30 Yaş Arası Bekâr Erkekler

Bu gruba dâhil olan katılımcıların sahip oldukları mesleki uzmanlıkları ile açmayı planladıkları iş arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Örneğin; organik tarım ile uğraşan bir katılımcı, “hobi bahçesinde organik tarım yapmak” istediğini belirtmektedir. Bir diğer katılımcı, bilgisayar yazılım uzmanı olduğunu belirterek “firma açıp Ar-ge projeleri yapmak” istediğinden bahsetmektedir. Eczacı olduğunu belirten bir diğer katılımcı eczane açmak niyeti ile eğitime katılmaktadır. Elektronik öğretmeni olan bir başkası, “yenilenebilir enerji üzerine iş kurmak, elektriğin ulaşamadığı bölgelere ulaşmak” amacıyla bir iş kurma niyetindedir. Makine mühendisi olan bir katılımcı ise “savunma sanayisine yönelik yedek parça şirketi” kurmayı hedeflemektedir. Bu noktadan hareketle, girişimcilik özellikleri paralelinde verilen cevaplar da grubun yaş, cinsiyet ve medeni durum profilindeki gruplanmaya paralellik göstermektedir. Kişisel özelliklere yönelik sıralamada çoğunluğun risk alma, liderlik ve faydalı olma özelliklerinin işaretlendiği görülmektedir.

30 Yaş Üstü Bekâr Erkekler

Bu grup içerisinde yer alan katılımcılar 20-30 yaş arası bekâr erkek profiline olduğuça benzerlik göstermektedir. Hâlihazırda sahip oldukları işlerini geliştirme amacıyla eğitime katıldıklarını belirten katılımcılar, kendi iş sahaları paralelinde bir iş kurma amacındadırlar. Girişimcilik özellikleri kapsamında yenilikçiliğin daha baskın olduğu ve sonrasında liderlik ve risk alma özellikleri gelmektedir. İş profili olarak bakıldığında mevcut işlerine bir yenilik katmak istedikleri ancak, bildikleri ve güvendikleri iş sahasından fazla uzaklaşmadıkları görülmektedir. Örneğin; fotoğrafçılık yapan bir katılımcı, “farklı konseptte bir fotoğrafçılık işi kurmak” istediğini dile getirmekte; elektrik teknisyeni bir diğer katılımcı “elektrik malzemesi imalatı” yapmayı planlamaktadır. İşletmeci olduğunu belirten bir diğer katılımcı ise İtalyan restoranı açma fikri ile kursa katıldığını belirtmektedir.

20-30 Yaş Arası Evli Erkekler

Bu gruba uyan tek bir katılımcının olması analiz açısından yeterli bir değerlendirmenin yapılamamasına sebep olmaktadır. Katılımcı hali hazırda sahip olduğu iş sahasına yönelik bir iş geliştirmeyi amaçlamaktadır.

30 Yaş Üstü Evli Erkekler

Bu gruba dâhil olan katılımcılar diğer gruplardaki erkek katılımcılardan farklı olarak sahip oldukları uzmanlık alanları dışında bir iş sahasına yönelik girişimcilik faaliyeti göstereceklerini

belirtmektedirler. Risk alma ilkesinin ilk sıralarda yer aldığı bu grubun iş sahalarının var olan işlerinden farklı bir sektöre giriş yapma eğilimleri paralellik göstermektedir. Örneğin, muhasebeci olduğunu belirten bir katılımcının matbaa ve reklamcılık işine girme amacıyla olduğu veyahut serbest meslek sahibi olduğunu belirten bir katılımcının dekorasyon mağazası gibi oldukça farklı ve spesifik bir alana yönelmek niyetinde olduğunu belirtmesi gibi örnekler bulunmaktadır.

3.2.1.3. Daha Önceden Belirlenmiş Bir İş Fikri ile Gelen Katılımcıların Girişimciliğe Yönelik Kişilik Özellikleri Bulguları

Belirli bir iş fikri ile girişimcilik eğitimine katılan bireylerin, kendilerine yöneltilen girişimcilik özelliklerini derecelmeleri istenen bölümde ilk üç sırada yer verdikleri sonuçlara Tablo 5’de yer verilmiştir. Bir iş fikri ile eğitime gelen katılımcılarda ilk sırada en çok yer verilen özelliğin liderlik olduğu görülmüştür. Sonrasında ise risk alma ve faydalı olma en çok tercih edilen özellikler olmuştur.

Tablo 5. Önceden Belirlenmiş İş fikri ile Gelen Grubun Kişilik Özelliklerinin Önem Derecesi Sıralaması

Özellik	Önem Dereceleri					
	1.	%	2.	%	3.	%
Liderlik	8	22,9	1	2,9	5	14,3
Risk alma	6	17,1	2	5,7	5	14,3
Faydalı olma	6	17,1	4	11,4	2	5,7
Kendine güven	3	8,6	5	14,3	6	17,1
Yenilikçilik	3	8,6	11	31,4	1	2,9
Kazanç elde etme	2	5,7	2	5,7	5	14,3
Otokontrol	2	5,7	3	8,6	3	8,6
Kendini kanıtlama arzusu	2	5,7	4	11,4	1	2,9
Statü ve güç sahibi olma	2	5,7	3	8,6	4	11,4
Bağımsız olma	1	2,9	-	-	3	8,6
Toplam	35	100	35	100	35	100

3.2.2. Maddi Destek Fikri İle Gelmiş Olan Grup

Çalışmada spesifik bir iş planı belirtmeyip maddi destekten faydalanmak amacı ile geldiğini ifade eden 8 erkek katılımcı yer almaktadır. Bu katılımcılar 23 ile 40 yaş aralığında olup yaş ortalaması 32 (Standart sapma = 6,48, Medyan=33)’ dir. Katılımcılara ait diğer tanımlayıcı bilgilere Tablo 6’ da yer verilmiştir. Bu gruptaki 30 yaş altı 3 katılımcı bulunmaktadır ve tamamı bekârdır, 30 yaş üzeri 5 katılımcının ise 3’ü bekâr, 2’si evlidir.

Tablo 6. Katılımcılara Ait Diğer Tanımlayıcı Bilgiler

Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	Oran (%)	Tanımlayıcı özellikler	Sayı	Oran (%)
Cinsiyet			Eğitim Durumu		
Kadın	0	0	İlkokul	1	12,5
Erkek	8	100	Ortaokul	1	12,5
Medeni hali			Lise	3	37,5
Bekâr	6	75	Ön lisans	1	12,5
Evli	2	25	Lisans	2	25
Toplam	8	100		8	100

Çalışmada yer alan bireyler arasında maddi destek amacıyla eğitime katılmış olan herhangi bir yaş aralığında kadın katılımcı bulunmaması, kadın/erkek katılımcı dağılımına yönelik farklılaşmayı ortaya koymak adına önemli bir veri sağlamaktadır. Aynı zamanda bu grupta sadece erkek katılımcıların yer alması ve özellikle maddi destek amacıyla katılım sağlamış olduğuna dair yapmış oldukları açıklamalar, kadınların belli bir iş fikri veya amaç için katılım sağlamış olma ihtimallerine dair bir gösterge niteliği taşıdığı düşünölmektedir. Ancak, bu gruptaki bireylerinin sayısının oldukça az olması ileri düzey bir değerlendirme için kısıt teşkil etmektedir.

Erkek katılımcıların yaş aralıkları, medeni durumları farklılık göstermekle beraber her 4 grupta (30 yaş üstü evli ve bekâr, 30 yaş altı evli ve bekâr katılımcıların oluşturduğu gruplar) katılımcı olduğu gözlemlenmektedir. Her grup içerisinde girişimcilik özelliklerine bakıldığında yenilikçilik ve liderlik ön plana çıkan tercihler olmuştur. Maddi destek ortak paydasındaki grubun genelinde bir iş kurmak, dükkân açmak gibi muğlak cevaplar tespit edilmiş ancak sektöre ilişkin belirgin bir herhangi bir yanıt elde edilememiştir. Bununla birlikte, gruptaki katılımcılar girişimcilik eğitimine katılma amaçlarına dair soruya, bu eğitimleri mevcut işlerine katkı sağlayacak maddi bir imkân olarak gördüklerine işaret etmektedirler. Örneğin, tasarımcı olduğunu belirten 30 yaş üstü bekâr ve lise mezunu erkek katılımcı, gıda imalatı işine girmek istediğini belirtmektedir. Ancak verilen genel cevaptan bu gıda imalatının ne olduğu ile ilgili herhangi bir çıkarım yapılamamaktadır. Bunun yanında girişimcilik özelliklerinden ilk sırada kazanç ilkesinin seçilmiş olması ve kurstan sağlamayı planladığı beklenti olarak geliştirme ve maddi destek vurgusu yapması hem kurs hem de KOSGEB faaliyetleri adına maddi yardımın merkezde olduğuna dair bir algı ortaya koymaktadır. Aynı şekilde 30 yaş üstü, dekorasyon içinde olduğunu belirten lise mezunu erkek katılımcı, girişimciliği öğrenmek beklentisinde olduğunu ve

kurmak istediği iş ile ilgili de “Desteklerden maksimum faydalanarak işimi geliştirmek” cevabını vermektedir. Bu durum katılımcının hâlihazırda bir işi olmasına karşın, eğitim süreci sonunda alacağı destek ile eğitim sonrası ortaya çıkaracağı işe dair planlarında girişimcilik konsepti doğrultusunda bir netlik olmadığını düşündürmektedir.

3.2.2.1. Maddi Destek Fikri İle Gelen Katılımcıların Girişimciliğe Yönelik Kişilik Özellikleri

Katılımcılardan maddi destek beklentisi ile eğitim programında yer aldığını belirten grubun girişimcilik özelliklerinde ilk üç sırada yer verdikleri özelliklere Tablo 7’de yer verilmiştir. Bu grupta yer alan sınırlı sayıdaki katılımcının kendileri ile en çok ilişkilendirdikleri girişimcilik özelliğinin risk alma olduğu görülmektedir. Diğer özellikler birbirine yakın sayıda katılımcı tarafından tercih edilmiş olup, gruptaki birey sayısının az olması ileri bir değerlendirmenin yapılmasına engel teşkil etmiştir.

Tablo 7. Maddi Destek Fikri ile Gelen Grubun Kişilik Özelliklerinin Önem Derecesi Sıralaması

Özellik	Önem Dereceleri					
	1.	%	2.	%	3.	%
Risk alma	3	37,5	2	25	-	-
Liderlik	1	12,5	2	25	1	12,5
Yenilikçilik	1	12,5	1	12,5	2	25,0
Kendine güven	1	12,5	1	12,5	2	25,0
Otokontrol	-	-	1	12,5	1	12,5
Kazanç elde etme	1	12,5	-	-	-	-
Bağımsız olma	-	-	-	-	1	12,5
Faydalı olma	1	12,5	-	-	-	-
Statü ve güç sahibi olma	-	-	1	12,5	1	12,5
Kendini kanıtlama arzusu	-	-	-	-	-	-
Toplam	8	100	8	100	8	100

3.2.3. Belirli Bir İş Fikri Olmayan Grup

Eğitime katılım amacıyla belirli bir iş fikri olduğunu belirtmeyen 30 katılımcının demografik bilgilerine tablo 8’de yer verilmiştir. Bu gruptaki katılımcıların yaşları 23 ile 54 arasında olup yaş ortalaması yaklaşık 34 (Standart sapma= 8,2, Medyan=32)’tür. Bu gruptaki katılımcılarda ön lisans ve lisans mezunu olan toplam 12 kişi ve yüksek lisans eğitimi almış olan 1 kişi bulunmaktadır. Katılımcıların yaklaşık %57’si ise lise veya daha düşük eğitime sahiptir.

Girişimcilik Eğitimi Alan Bireylerin Eğitime Katılım Amaçları ve Girişimciliğe Yönelik Kişilik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Cinsiyet ve yaş gruplarına bakıldığında 30 yaş altı 10 kadın ve 5 erkek; 30 yaş üzerinde ise 8 kadın ve 7 erkek katılımcı bulunmaktadır. Katılımcılara girişimcilik eğitime katılma amaçları sorulduğunda %66'sı yeni bir iş kurmak, %16,7'si mevcut işi geliştirmek için ve %13,7'si ise sertifikanın ileride işlerine yarayacağını düşündükleri için eğitime katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 8. Belirli Bir İş Fikri Olmayan Grup Demografik Bilgiler

Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	Oran (%)	Tanımlayıcı özellikler	Sayı	Oran (%)
Cinsiyet			Eğitim Durumu		
Kadın	18	60	İlkokul	6	20
Erkek	12	40	Ortaokul	1	3,3
Medeni hal			Lise	10	33,3
Bekâr	12	40	Ön lisans	5	16,7
Evli	18	60	Lisans	7	23,3
			Lisansüstü	1	3,3
Toplam	30	100		30	100

3.2.3.1. Belirli Bir İş Fikri Olmayan Katılımcıların Girişimciliğe Yönelik Kişilik Özellikleri Bulguları

Belirli bir iş fikri belirtmeyen katılımcıların kişilik özelliklerine ilişkin tanımlamalarında liderlik özelliğinin öne çıktığı görülmektedir (Tablo 9). Katılımcıların yaptığı sıralamada bu özelliğin ilk üç sırada yer alan özelliklerden biri olduğu görülmüştür. Katılımcıların birinci tercihinde en sık yer verdiği liderlikten (%26) sonra birinci tercihte yer alan diğer özellikler ise yenilikçilik, kazanç ve faydalı olma en çok işaretlenen (%16) özelliklerdir. İkinci sırada belirtilen özelliklerde liderlikten (%26,7) sonra en çok işaretlenen tercih %26 ile risk alma olmuştur. Üçüncü tercihte ise ortalama %20'lik bir dağılım ile yenilikçilik, otokontrol ve kendine güvenin olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 9. Belirli bir iş fikri belirtmeyen grubun kişilik özelliklerinin önem derecesi sıralaması

Özellik	Önem Dereceleri					
	1.	%	2.	%	3.	%
Liderlik	8	26,7	8	26,7	2	6,7
Risk alma	-	-	8	26,7	2	6,7
Yenilikçilik	5	16,7	3	10	6	20
Kendine güven	2	6,7	2	6,7	6	20
Otokontrol	-	-	3	10	5	16,7

Kazanç elde etme	5	16,7	-	-	3	10
Bağımsız olma	1	3,3	-	-	3	10
Faydalı olma	5	16,7	1	3,3	1	3,3
Statü ve güç sahibi olma	2	6,7	3	10	1	3,3
Kendini kanıtlama arzusu	2	6,7	2	6,7	1	3,3
Toplam	30	100	30	100	30	100

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Ekonomik ve siyasi yapı paralelinde girişimcilik sertifika kurslarına olan katılım her geçen yıl artmaktadır. Çalışma dâhilinde elde edilen veriler değerlendirildiğinde, üniversitelerde verilen girişimcilik eğitimi sertifika programlarına farklı amaçlar ile katılım sağlayan grupların olduğu görülmüştür. Üç kategoride ele alınan bu katılımcı gruplarının içinde yer aldıkları kategori ile kişilik özellikleri olarak kendisini ve girişimcilik olgusunu nasıl gördüğünü değerlendirmek ülkemizde, dünya genelinde ivme kazanan KOBİ destek faaliyetlerinin nasıl görüldüğünün de bir resmini çizme imkânı sağlamıştır.

Katılımcıların yaş aralıkları, bir iş sahibi olmaları ya da belli bir alanda özel bir iş sahasında çalışmaları ile girmek istedikleri iş sahası genellikle paralellik göstermektedir. Öncelikle belirli bir iş fikri ile eğitime katılan bireylerin bulunduğu kategorideki cevaplar göz önünde bulundurulduğunda liderlik, yenilikçilik ve faydalı olma gibi özelliklerin ilk sırada yer alması, girişimcilik alanında yeni bir fikir ile ya da belirli bir konuda iş yapmanın önemini katılımcılar arasında lider olma ya da faydalı olma eğilimi ile bir arada değerlendirildiğine işaret etmektedir. Aynı zamanda kendine güven ve risk alma gibi özellikler de ikinci sırada yer alan dikkat çekici unsurlar olmuştur. Bu durum, belirlenmiş bir iş planı eğilimi gösteren gruptaki katılımcıların “kendilerini kanıtlamak”, “yeni bir şeyler ortaya koymak” gibi özelliklerinin öncelikli motivasyon unsurları olduğunu düşündürmektedir. Girişimcilik, bu grup katılımcılar için kendilerini diğerlerine gösterdikleri ve kendilerine güvenlerini artırdıkları yeni bir alan olarak görülmektedir. Grubun yaş unsuru da bu varsayımı doğrular nitelikte oldukça genç ve dinamik- farklı iş sahalarında hali hazırda çalışan- katılımcılardan oluşmaktadır. Bunun yanında maddi destek ile ilgili önceliklerini belirten ve iş sahası olarak ya sahip oldukları çalışma alanında ya da mezun oldukları iş sahası ile ilgili faaliyetlerde bulunmak isteyen katılımcılar risk alma özelliğine vurgu yapmaktadırlar. Bu durum, aynı zamanda kazanç unsuruna referans

olacak bir yaklaşımı da beraberinde taşımaktadır. Bu gruptaki bireyler, maddi kazancın en temel motivasyon kaynağı olarak değerlendirmeye alınması ile kapsamlı bir değerlendirme yapılabilmesini sağlamıştır.

Üçüncü kategoride değerlendirilen, herhangi bir iş sahasını kendi iş sahası olarak belirlememiş ve bunun yanında maddi destek vurgusu yapmayan bir katılımcı öbeği bulunmaktadır ki, bu grubun temel motivasyon unsuru kendine güven temelli şekillenmektedir. Ağırlıklı olarak çalışmayan bireylerden ve ev kadınlarından oluşan grup, toplum içerisinde kendilerini çevrelerine kanıtlama eğilimi göstermekte ve bu sebeple de bu girişimcilik sertifikası ile henüz karar vermedikleri bir iş sahasına yönelik çalışma yapmayı planlamaktadırlar. Bu durum kendi içerisinde girişimcilik sertifikasının bireyler üzerinde oldukça farklı bir motivasyon unsuru olduğunu göstermiştir.

Çalışma kapsamında en dikkat çeken bulgulardan bir tanesi kadın katılımcıların erkek katılımcılarla neredeyse eşit sayıda olması ve katılımcılar arasında genç nüfusun temsilidir. KOSGEB'in temelde pozitif yönde desteklediği bu iki grup hem farklı fikirler hem de girişimcilik eğitimlerine katılım hususunda somut bir veri sunmuştur. Girişimcilik eğitimlerinin amaçlarından birinin bu iki grubu üretime dâhil etmek olması göz önüne alındığında, elde edilen veri bu görevin yerine getirilmekte olduğunu desteklemektedir.

Anketlerin uygulandığı dönemin konjonktürel yapısı, Türkiye ekonomisi ve girişimcilik sertifikalarına yönelik faaliyetlerin oldukça revaçta olması sebebiyle, çalışmanın verilerini dönemi içerisindeki sosyo-ekonomik değişkenler paralelinde okumak oldukça önemlidir. Çalışmanın sonuçları, 2014 yılında ülke ekonomisi içerisinde; gerek yazılı gerek sözlü basında KOSGEB desteklerine ve girişimcilik sertifikalarına olan yoğun ilgi, belirli bir grup katılımcı profilinin özellikle bu maddi desteği kazanmaya yönelik motivasyon içeren fikirler ile ilgili bu kurslara katıldıklarını vurgulamaktadır. Elde edilen verilerden hareketle, girişimcilik kursuna katılan bireylerin fikirleri, motivasyonları ve kendilerine dair yapmış oldukları analizlerin programların amacına ulaşmasında oldukça etkili olacağı söylenebilir. KOSGEB ile ilgili çeşitli yayın organları aracılığıyla yapılan tanıtım, reklam ve kamu spotlarının girişimci olmak isteyenlerin motivasyonunu artırıcı yönde olduğu görülmüştür. Hatta bu tanıtımlarda girişimcilik eğitiminin içeriğine ve bireylerin beklentilerine dair açıklamaların yer alması, katılımcı profili ve motivasyonunu oldukça yönlendirici ve artırıcı bir etkiye sahip olduğu

sonucuna varılmıştır. Girişimci olmak, atılgan olmak, bir iş kurmak gibi kültürel kodlar KOSGEB destekleri ve girişimcilik hareketleri öncesinde de hâlihazırda toplumumuzun yabancı olmadığı durumlar olarak ele alınmaktaydı. Çalışma sonucunda gerek siyasi gerekse ekonomik hareketlenmeler ve eğitimler aracılığıyla girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesinin toplumda girişimciliğe yönelik motivasyonu arttırdığı görüşünü oluşturmuştur.

Sonuç olarak, bir devlet üniversitesinde verilen girişimcilik sertifika programında katılımcı olarak yer almış ve çalışmamıza dahil olmuş olan bireylerin önemli bir çoğunluğunun önceden belirlenmiş bir iş planı ile eğitime katılmış oldukları, liderlik, yenilikçilik, kendine güven ve risk alma özelliklerini önemsedikleri görülmektedir. Bunun yanında belirli iş planı ile gelen katılımcıların sertifika sonrası yapmak istedikleri iş ile ilgili daha yüksek bir motivasyon taşıdıkları sonucuna varılmıştır. Mevcut çalışma, girişimcilik sertifika eğitimi katılımcı profilini özgün kategoriler ile ortaya koymak niyetiyle yola çıkarak bu sonuca ulaşmıştır. İlerleyen çalışmalarda katılımcıların eğitim sonrası kurmuş oldukları ya da kuracakları iş ve aldıkları ya da alacakları maddi destekler ile ilgili bir devam çalışması yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Avrupa Topluluğu Komisyonu, Brüksel Raporu, 10.11.2005, "Implementing the community Lisbon programme-Modern SME policy for growth and employment, /* COM/2005/0551 final */" (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52005DC0551>), (15.10.2018)

Avrupa Topluluğu Komisyonu, Brüksel Raporu, 25.06.2008, "Think Small First"- A "Small Business Act" for Europe {SEC (2008) 2101} {SEC (2008) 2102}, /* COM/2008/0394 final */", (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52008DC0394>), (25.11.2018)

BAE, Tae Jun, QIAN, Shanshan, MIAO, Chao, & FIET, James O. (2014), "The Relationship between Entrepreneurship Education and Entrepreneurial Intentions: A Meta-Analytic Review", *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38(2), 217-254.

BAŞER, Hakan, & BÜBER, Recep (2012). "İş kurma amacı olan adayların girişimcilik özelliklerinin ölçülmesi: Aydın İli'nde bir uygulama", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1).

BAYRAKDAR, Seda (2011), "Avrupa Birliği mesleki eğitim programlarında girişimcilik eğitimlerinin ekonomik kalkınmadaki önemi", *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 245-264.

BOZKURT, Özlem ÇETİNKAYA ve ALPARSLAN, Ali Murat. (2013), "Girişimcilerde Bulunması Gereken Özellikler ile Girişimcilik Eğitimi: Girişimci ve Öğrenci Görüşleri", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. (8) 1. 7-28.

ÇETİNDAMAR, Dilek (2002). "Türkiye'de Girişimcilik", TÜSİAD Raporu.

ER, Perihan Hazel (2012). "Girişimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 29.

ISLAM, Md. Aminul, KHAN, Mohammad Aktaruzzaman, OBAIDULLAH, Abu Zafar Muhammad and ALAM, M. Syed (2011), "Effect of Entrepreneur and Firm Characteristics on the Business Success of Small and Medium Enterprises (SMEs) in Bangladesh", *International Journal of Business and Management*, 6(3), 289.

İBİCİOĞLU, Hasan, TAŞ, Sabahattin, & ÖZMEN, H. İbrahim (2010), "Üniversite Eğitiminin Girişimcilik Düşüncesinin Değişimine Etkisi: Üniversite", *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(1), 5-74.

KRUEGER Jr, Norris F. And BRAZEAL, Deborah V. (1994), "Entrepreneurial potential and potential entrepreneurs", *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18(3), 91-104.

KURATKO, Donald F. (2005), "The Emergence of Entrepreneurship Education: Development, Trends, and Challenges", *Entrepreneurship Theory and Practice*, 29(5), 577-598.

KURATKO, Donald F. (2009), Introduction to Entrepreneurship, South-Western: Australia, UK.

KURT, Mustafa, AĞCA, Veysel ve ERDOĞAN, Saffet (2006), "Afyonkarahisar İli Girişimcilik Performansının Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Analizi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(2): 97-114.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun, (http://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Yonetmelikler/KOSGEB_Kurulu%C5%9F_Kanunu.pdf), (05.04.2017)

MAN, Thomas W. Y., LAU, Theresa & CHAN, K. F. (2002). "The Competitiveness Of Small And Medium Enterprises: A Conceptualization With Focus On Entrepreneurial Competencies", *Journal of Business Venturing*, 17(2), 123-142.

MARTIN, Bruce. C., McNALLY, Jeffrey J. & KAY, Micheal. J. (2013), "Examining the Formation of Human Capital in eNtrepreneurship: A meta-Analysis Of Entrepreneurship Education Outcomes", *Journal of Business Venturing*, 28(2), 211-224.

MTHANTI, Thanti & OJAH, Kalu (2017). Entrepreneurial orientation (EO): Measurement and policy implications of entrepreneurship at the macroeconomic level. *Research Policy*, 46(4), 724-739.

ÖKTEM, Mustafa Kemal., AYDIN, Mehmet Devrim, & EKİNCİ, Serdar (2007), "Türkiye'de Girişimciliğin Geliştirilmesinde KOSGEB'in Rolü ve Önemi: Uygulamalı Bir Çalışma", *Sosyoekonomi*, 5(5).

SEZER, Cemal (2013), "Girişimcilik Kariyerine Yönelim Nedenleri ve Girişimcilik Dersinin Etkisi Üzerine Bir İçerik Analizi: KTMÜ Örneği", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 63-86.

SHANE, Scott & VENKATARAMAN, S. (2000), "The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research", *Academy of Management Review*, 25(1), 217-226.

TÜİK, "Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, 2016 Raporu", (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21540>), (15.01.2018).